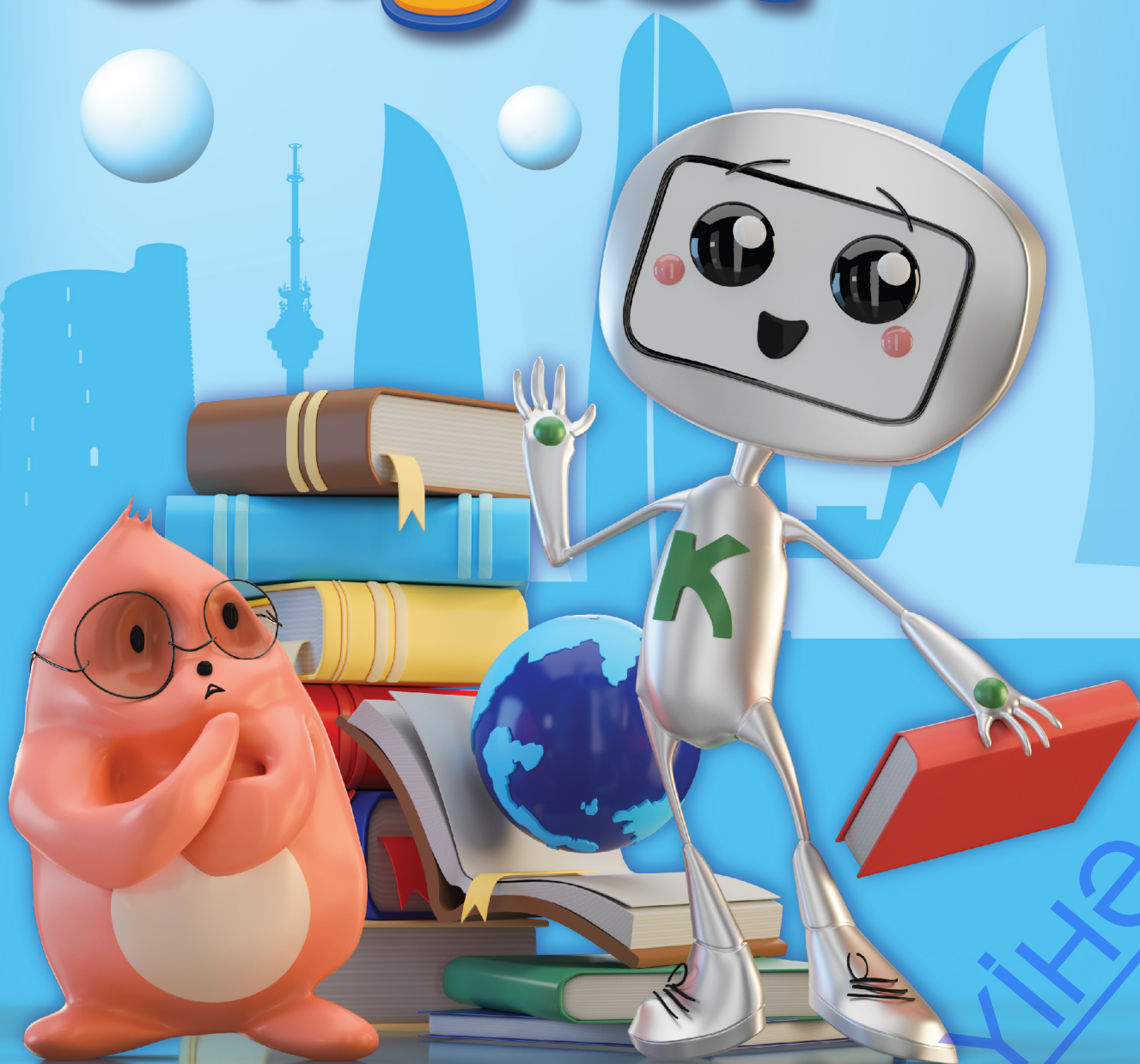


Dərslik

Həyat bilgisi 2



LAYIHƏ



HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

LAYIHƏ

LAYIHO

NƏRGİZ CABBARLI
HƏQİQƏT ABBASOVA
SEVİNÇ MƏMMƏDOVA

Ümumtəhsil məktəblərinin 2-ci sinfi üçün

HƏYAT BİLGİSİ

fənni üzrə

DƏRSLİK

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və **derslik@edu.gov.az**
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!



ŞƏRQ-QƏRB

LAYIHƏ

MÜNDƏRİCAT

1 İnsan qrupları

7-13



- | | |
|-----------------------------|----|
| 1. Ailə | 7 |
| Layihə. Ailə güzgüsü | 10 |
| 2. Kollektiv | 12 |

2 Məktəbə gedərkən

14-25



- | | |
|-------------------------------------|----|
| 3. Gün rejimi | 14 |
| 4. Nəqliyyat vasitələri | 16 |
| Layihə. Nəqliyyat vasitələri | 18 |
| 5. Yol hərəkəti qaydaları | 20 |
| 6. Məktəb qaydaları | 23 |

3 Davranış mədəniyyəti

26-35



- | | |
|--------------------------------|----|
| 7. Nəzakət qaydaları | 26 |
| 8. Yaxşı xüsusiyyətlər | 29 |
| 9. Yanlış davranışlar | 32 |
| 10. Dinlər | 34 |
| Layihə. Xəzinə axtarışı | 52 |

4

Yaşadığımız
dünya

36–57



11. Canlılar aləmi	38
Layihə. “Qırmızı kitab”	40
12. Cansızlar	42
13. Canlılara lazım olanlar	44
14. Fəsillər	46
15. Suyun dövrəsi	48
16. Coğrafi obyektlər	50
17. Üfüq	52
18. Ətraf mühit	54
Layihə. Zəfər çələngi	56

5

Hüquqlar

58–68



19. Uşaq hüquqları	58
20. Dövlətin əlamətləri	61
21. Pullar	63
22. Büdcə	65
Layihə. Büdcəni idarə edirik	67

6

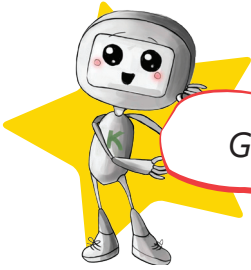
Sağlamlıq

69–79



23. Sağlam həyat	69
24. Ehtiyat tədbirləri	72
25. Təhlükəli avadanlıqlar	74
26. Qəzalardan müdafiə	77
Ədəbiyyatın siyahısı	80

Şerti işarələr:



Gəlin düşünək



Açar sözlər

**YADDAŞ
KARTI**



BİRLİKDƏ ARAŞDIRAQ



Maraqlıdır



Sual və tapşırıqlar



Yaradıcı tapşırıqlar



Nəticə çıxaraq

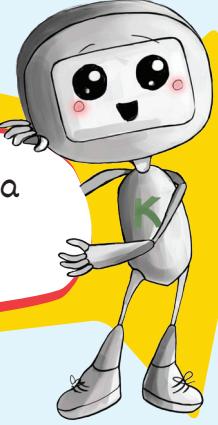


QR koda müraciət edərək
bir çox maraqlı məlumatlar
aldə edə bilərsiniz

Ailə

ailə, valideyn, övlad,
ünsiyyət

Ailə insanlar üçün hava, su və qida
qədər vacibdir. Çünki hər kəsin
sevgiyə və qayğıya ehtiyacı var.



1. Sizcə, insanlar nə üçün birlikdə yaşayırlar? 2. Ailə üzvlərini bir-birinə bağlayan nədir? 3. Şəkildə gördüyünüz ailələr haqqında danışın. Bu iki ailə bir-birindən nə ilə fərqlənir?



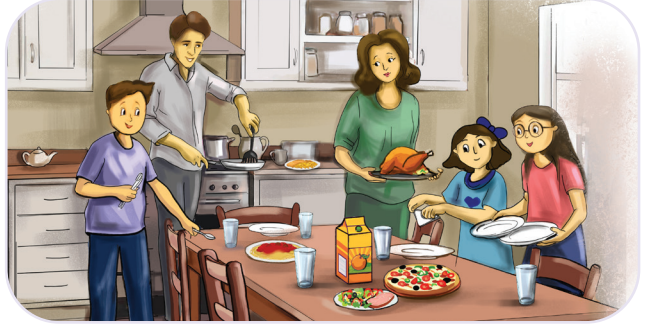
4. Ailədə sizə hansı müsbət xüsusiyyətlər öyrədilir? 5. Nə üçün qayğı, sevgi, hörmət ailədə vacib hesab edilir? 6. Ailədə yaşlıların olmasının hansı müsbət cəhətləri var?

**YADDAŞ
KARTI**

Ailə insanların ən
güvəndiyi mühitdir.



Verilmiş söz və ifadələrdən istifadə edərək şəkillərdə təsvir edilmiş ailə münasibətlərini adlandırın.



birlikdə zaman keçirmək

mehribanlıq

qayğıkeşlik

laqeydlilik

yardımsevərlik



Hansı işləri ailə ilə birlikdə etmək daha maraqlıdır?

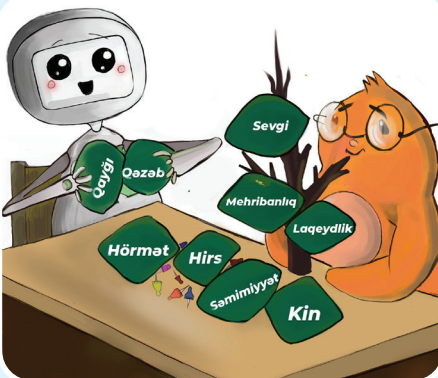


Bu ailələr haqqında nə deyə bilərsiniz? Sizcə, şəkillərin hansında təsvir edilən vəziyyət ailədəki ünsiyyətin zəifliyindən xəbər verir?



BİRLİKDƏ EDƏK

Uyğun yarpaqları seçərək ailə ağacını bəzəyək. Yarpaqlardan hansı bu ağacın üstündə olmalıdır?





Şəkillərdə təsvir edilən vəziyyətlər haqqında danışın. Ailədə təhsiliniz, əyləncəniz, maraqlarınızla bağlı qərar verilərkən sizin fikriniz öyrənilirmi?



Sizin ailənizdə hansı xüsusi günlər qeyd edilir?
Bunu nə üçün ailə ənənəsi adlandırırlar?



Ailədəki vəzifələrinizi sadalayın.



“Mənim ailəm məni qoruyur” fikrinə münasibət bildirin.

Dünyada elə xalqlar var ki, ailə dedikdə dayını, bibini, xalanı, əmini və onların övladlarını başa düşürlər. Məsələn, hindli ailələr belədir.



Ailə kökünüz haqqında doğmalarınızla söhbət edin.
Babanız, babanızın babası haqqında məlumat öyrənin.
Bunu ailə albomlarına baxaraq da edə bilərsiniz.



Birlikdə yaşayan və bir-birinə doğma olan insanlara ailə deyilir. Bu insanları bir-birinə qohumluqdan başqa, sevgi, qayğı, hörmət hissləri bağlayır. Ailə üzvləri birlikdə çalışmaq və istirahət etməyi sevirlər.

AİLƏ GÜZGÜSÜ



Birlikdə "Biz mehriban ailəyik" mahnısını dinləyək.

Layihənin işləndiyi yer:
Sinif otağı

Musiqisi **Tofiq Quliyevin**,
sözləri **Fikrət Qocanıdır**.

İstifadə etmək üçün: rəngli karandaşlar, yapışqan, şəkillər, vatman kağızı, qayçı, rəngli kağız.



Bildiyiniz kimi, bəzi ailələr böyük, bəziləri isə kiçik olur. Müasir ailələrin əksəriyyəti kiçik ailələrdir. Bəzən cəmiyyətdə çox böyük ailələrə də rast gəlirik. Məsələn, uşaq kəndlərində yaşayan və dövlətin himayə etdiyi ailələr var. Məsələn, Bakıdakı SOS uşaq kəndi kimi. Gəlin müzakirə aparaq və ailə güzgülü hazırlayaq.



1-ci mərhələ. Qruplara bölünün. Hər qrup öz rəhbərini seçsin. Qrup rəhbəri püşkatmada vasitəsilə öz qrupunun "Böyük ailə", "Kiçik ailə", "Ailə kəndləri" mövzularından hansını işləyəcəyini müəyyənləşdirsin.

2-ci mərhələ. Qrupunuzun işləyəcəyi mövzunu öz aranızda müzakirə edin. Hazırlayacağınız ailə güzgüsünün neçə nəfər üçün nəzərdə tutulduğunu müəyyənləşdirin.

3-cü mərhələ. Əvvəlcədən hazırladığınız kağızın üzərində həmin sayda dairələr çəkərək kənarlarını bəzəyin və içərisində ailə üzvlərinin şəkillərini yapışdırın.

4-cü mərhələ. Şəkillər arasında hansısa canlıların ola biləcəyini müzakirə edin və nəticəyə uyğun olaraq, onun da şəklini güzgüdə çəkin.

5-ci mərhələ: Güzgüsünü hazırladığınız ailənin ən üstün cəhətlərini (baba və nənənin olması, ev heyvanının olması, ailə üzvlərinin sayının çox olması və s.) və başqa ailələrdən fərqlərini müəyyənləşdirin və kağızda qeyd edin. Hazır olan ailə güzgüsünü sinifdə nümayiş etdirin.

KOLLEKTİV

fərd, kollektiv,
birlik

İnsanlar birgə işlə məşğul olmaq
üçün kollektiv yaradırlar.



1. Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın. 2. Bu birlikləri necə adlandırma bilərsiniz? 3. Sizcə, bu insanları bir-birinə hansı ümumi maraqlar bağlayır? 4. Nə üçün insanlar bir-birinə yararlı olmalı, birgə işləməli, birlikdə fəaliyyət göstərməlidirlər?



5. Sizin sinfi kollektiv adlandırmaq olarmı? Nə üçün belə düşüncünüz? 6. Sınıfda kollektiviniz qarşısında hansı vəzifələriniz var?



**YADDAŞ
KARTI**

Fərd dedikdə bir insan nəzərdə tutulur. Şagird də bir fərddir. Şagirdlərdən ibarət sinif kollektiv adlanır.



Qarşılıqlı kömək, əməkdaşlıq, mehriban ünsiyyət anlayışlarını izah edin. Nə üçün kollektivdə onlar vacib hesab edilir?



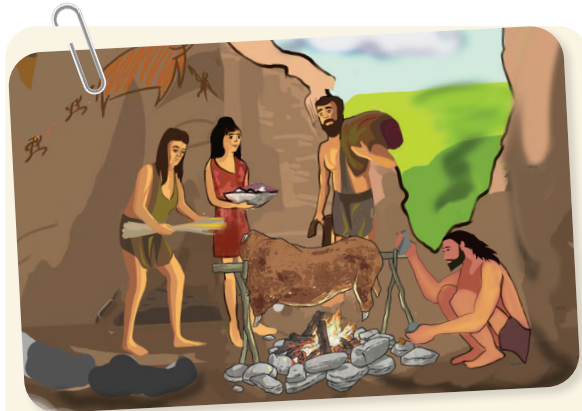
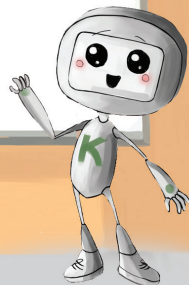
İməcilikdə hamının işləməsi nə üçün vacibdir? Hansı hallarda kollektiv qarşısında vəzifələriniz yerinə yetirilməmiş qalır?



BİRLİKDƏ EDƏK

Kollektiv iş tələb edən bəndləri müəyyənləşdirək.

- piano çalmaq
- dərs oxumaq
- sinfi səliqəyə salmaq
- ev tikmək
- yazıçı olmaq
- xorda oxumaq



İnsanlar hələ qədim zamanlardan kollektiv halda yaşamış və birlikdə çalışmışlar. Hətta onlar yemək əldə etmək üçün ova belə kollektiv şəkildə getmişlər.



Ümumi maraqları olan, birlikdə oxuyan, birlikdə çalışan insanları kollektiv adlandırırlar.

GÜN REJİMİ

gün rejimi, vaxt bölgüsü,
saat, gigiyena qaydaları

Vaxtdan səmərəli istifadə etmək üçün insanlar gün rejiminə əməl etməyə çalışırlar. Bu halda məktəbə vaxtında çatmaq, oxumaq, istirahətə və əyləncəyə zaman ayırmaq çətin olmur.



1. Sizcə, nə üçün gün rejiminə əməl etmək lazımdır? Bunun insanlara nə kimi xeyri var? 2. Sizcə, şəkillərin ardıcılığı necə olmalıdır? 3. Şəkillərdə göstərilənlərdən hansı məktəbə gedənə qədər görülməli işlərdir?



4. Siz onlardan hər birinə nə qədər zaman sərf edirsiniz? 5. Normal qidalanmaq, yatmaq və istirahət etmək üçün vaxt ayırmaq niyə vacibdir? 6. Yuxunun sağlamlığımıza hansı təsiri var?

**YADDAŞ
KARTI**

Əvvəlcədən qurduğunuz gün rejiminə əməl etsəniz, həyatınız daha maraqlı və zəngin olacaq.



Sizcə, hansı şəkildəki qız dərsə zamanında yetişəcək? Nə üçün belə düşünürsünüz?



Dərs hazırlamaq üçün nə qədər zaman sərf etsəniz, yaxşı nəticə əldə edə bilərsiniz?



BİRLİKDƏ EDƏK

“Rejim saati” düzəldək. Böyük bir saat modeli üzərində rejimimizi quraq.



Qədim zamanlarda insanlar vaxtı ölçmək üçün Günəş və su saatından istifadə ediblər. Azərbaycan alimi Nəsirəddin Tusinin Marağadakı rəsədxanasında da Günəş və su saati olub.



Əylənmək, istirahət etmək dedikdə nəyi nəzərdə tutursunuz? Gün ərzində gəzintiyə nə qədər vaxt sərf edirsiniz? Gəzmək nə üçün vacibdir?

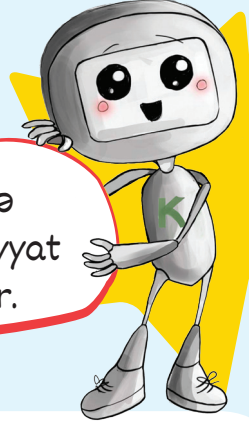


Gününüzün maraqlı keçməsinə, hər işə vaxtınızın çatmasını istəyirsinizsə, zamanınızı düzgün bölüşdürməyi öyrənməlisiniz.

NƏQLİYYAT
VASİTƏLƏRİ

təhlükəsizlik qay-
daları, nəqliyyat

İnsanlar məktəbə, iş yerlərinə
gecikməmək üçün müxtəlif nəqliyyat
vasitələrindən istifadə edirlər.



1. Sizcə, şəkillərdə təsvir edilən vasitələri necə adlandırmaq olar? Onlar bizə nə üçün lazımdır? 2. Məktəbə gedəndə bu vasitələrin hansından istifadə edirsiniz?



3. Avtobusda hansı qaydalara əməl edilməlidir? 4. Avtobusda, maşında gedərkən nə üçün əlini, qolunu, başını pəncərədən çıxarmaq təhlükəlidir? 5. Eskalatorlardan istifadə zamanı hansı qaydaları unutmaq olmaz?

**YADDAŞ
KARTI**

Yalnız qaydalara əməl
etməklə təhlükəsizliyi-
nizi qoruya bilərsiniz!



Təsvir edilən nəqliyyat vasitələrinin aşağıda verilən sözlərlə hansı əlaqəsi var?



yerüstü
nəqliyyat

yeraltı
nəqliyyat

hava
nəqliyyatı

su
nəqliyyatı



Sizcə, hansı nəqliyyat vasitələri bu gün müasir hesab edilmir və nə üçün?



BİRLİKDƏ EDƏK

Nəqliyyatdan istifadə zamanı yanlış olanı müəyyən edək:

- Eskalator da qaçmaq;
- Liftin düymələri ilə oynamaq;
- Avtobusun ön qapısından minmək;
- Avtobusun arxa qapısından minmək;
- Avtobusun pəncərəsindən başını, qolunu çıxarmaq;
- Avtobusdan düşdükdən sonra qarşısından keçmək;
- Liftin içərisində atılıb-düşmək.

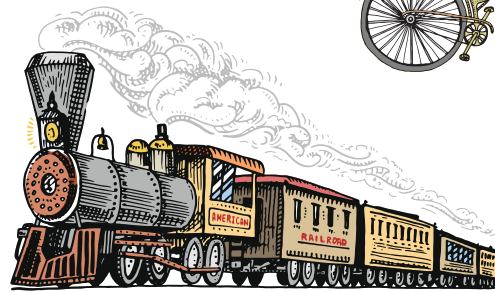
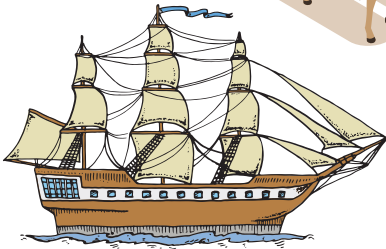
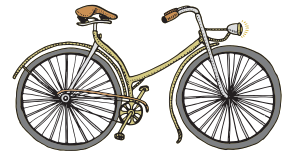
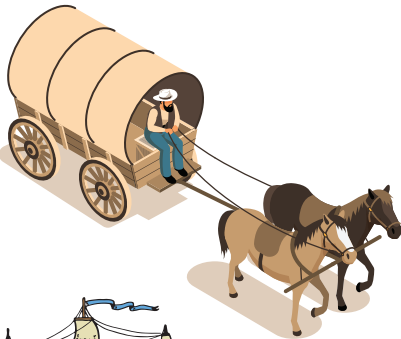
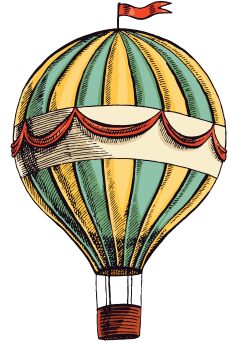
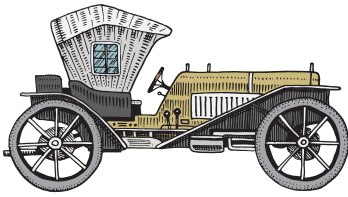


Hava şarları da nəqliyyat vasitəsidir. Fransada ixtira edilən bu şarlar hava nəqliyyatının ilk nümunəsi idi.



Nəqliyyat vasitələri insanların həyatını asanlaşdırır və vaxta qənaət etmələrinə imkan verir. Onlardan istifadə edərkən qaydalara əməl etmək vacibdir.

NƏQLİYYAT VASİTƏLƏRİ



Birlikdə "Yol" mahnısına qulaq asağ.

Layihənin işləndiyi yer:
Sinif otağı

Musiqisi **Vasif Adıgözəlovun**,
sözləri **Ramiz Rövşənindir**.

İstifadə etmək üçün: dəftər, yapışqan, qayçı, rəngli qələmlər, nəqliyyat vasitələrinin əvvəlcədən hazırlanmış şəkilləri.



Bizim bu gün hər yerdə – havada, suda, quruda gördüyümüz nəqliyyat vasitələri əvvəllər, yəni ilk yaradıldıkları zaman tamamilə fərqli olub. Məsələn, təyyarənin "əcdadı" hava şarları hesab edilir. Nəqliyyat vasitələrinin necə inkişaf etdiyini bilmək çox maraqlıdır. Ona görə də gəlin birlikdə nəqliyyat ensiklopediyaları yaradaq.



1-ci mərhələ. Qruplara bölünün. Hər qrup öz rəhbərini müəyyənləşdirsin. Qrup rəhbəri püşkatmada iştirak edərək öz qrupunun "Hava nəqliyyatı", "Su nəqliyyatı", "Yerüstü nəqliyyat", "Yeraltı nəqliyyat" mövzularından hansını işləyəcəyini müəyyənləşdirsin.

2-ci mərhələ. Qrupunuzun işləyəcəyi mövzunu öz aranızda müzakirə edin. Ensiklopediyasını hazırlayacağınız nəqliyyat növünün ilk dəfə harada yaradıldığı haqqında bildiklərinizi yada salın.

3-cü mərhələ. Əvvəlcədən topladığınız şəkillər arasından işləyəcəyiniz mövzuya aid olanları seçin və səliqə ilə kəsin.

4-cü mərhələ. Şəkilləri keçmişdən müasirə doğru olmaqla dəftərə yapışdırın. Şəkillərə uyğun olaraq bildiyiniz məlumatları qısa şəkildə dəftərə qeyd edin.

5-ci mərhələ: Ensiklopediyanı sinifdə nümayiş etdirin. Yanlış bildiyiniz məlumatları müəllimin köməkliyi ilə dəqiqləşdirin və düzəldin.

YOL HƏRƏKƏTİ QAYDALARI

yol nişanları, svetofor

Məktəbə, getdiyimiz ünvana təhlükəsiz çatmaq üçün yol hərəkəti qaydalarını bilmək və onlara əməl etmək vacibdir.



1. Şəkillərdə gördükləriniz haqqında danışın.
2. Gördüyünüz yol nişanlarının mənasını izah edin.
3. Başqa hansı yol nişanlarını tanıyırsınız?
4. Sizcə, şəkillərdə hansı şagirdlər düzgün davranmırlar? Niyə belə düşünürsünüz?



5. Yerüstü və yeraltı keçidlər hansı səbəbdən daha təhlükəsizdir?
6. Piyadaların hərəkətini nizamlayan nədir?
7. Svetofor olmayan və ya işləməyən yerlərdə hərəkəti kim nizamlayır?

**YADDAŞ
KARTI**

svetoforun olmadığı yerlərdə yerüstü piyada keçidindən keçərkən sürücünün maşını saxlayıb yol verməsini gözləmək lazımdır.



Şəkillərdəki yol nişanlarının mənasını izah edin.



Verilmiş yol nişanları ilə “Olar” və “Olmaz” sözlərini əlaqələndirin. Nəyə əsasən müəyyən etdiniz?

Olar

Olmaz



Nə üçün velosipedi yol kənarında sürmək olmaz?



Verilmiş nişanlardan hansılar piyada keçidi üçündür?



Sizcə, nə üçün piyada keçidindən keçərkən telefonla danışmaq, pleyerdə musiqiyə qulaq asmaq olmaz? Müzakirə edin.



Yol polisi sizin keçmək istədiyiniz yerdə əlindəki bu işarəni qaldırırsa, nə etməlisiniz?



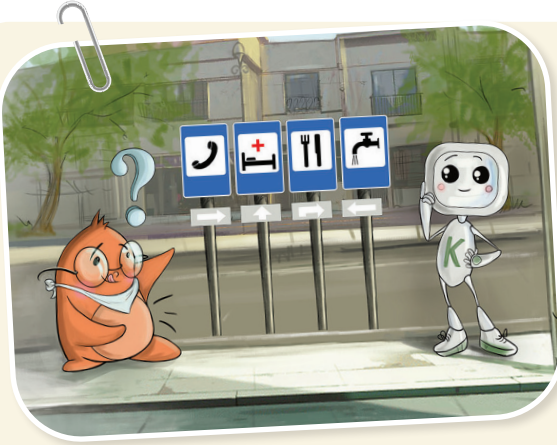
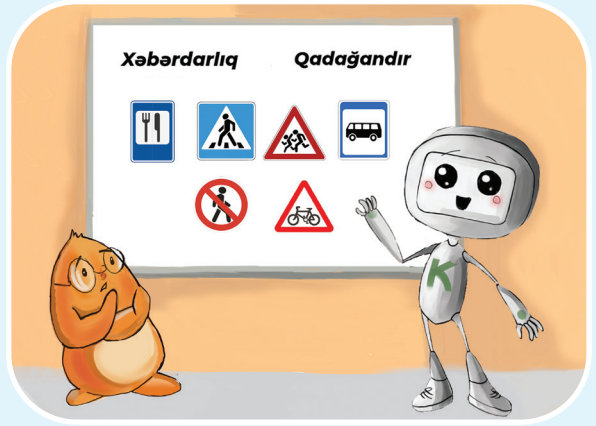


Bu uşaqlardan hansı düz hərəkət edir? Niyə belə hesab edirsiniz.



BİRLİKDƏ EDƏK

Şəkildəki nişanları
“Xəbərdarlıq” və
“Qadağandır” başlığı
altında qruplaşdırmaq.



Yol nişanları içərisində elə-
ləri də var ki, yaxınlıqda ye-
məxana, xəstəxana, polis
məntəqəsi, su olduğunu
göstərir.



İnsanlar yol hərəkəti qaydalarına əməl edərək öz-
lərinin də, başqalarının da təhlükəsizliyini qoruyurlar.

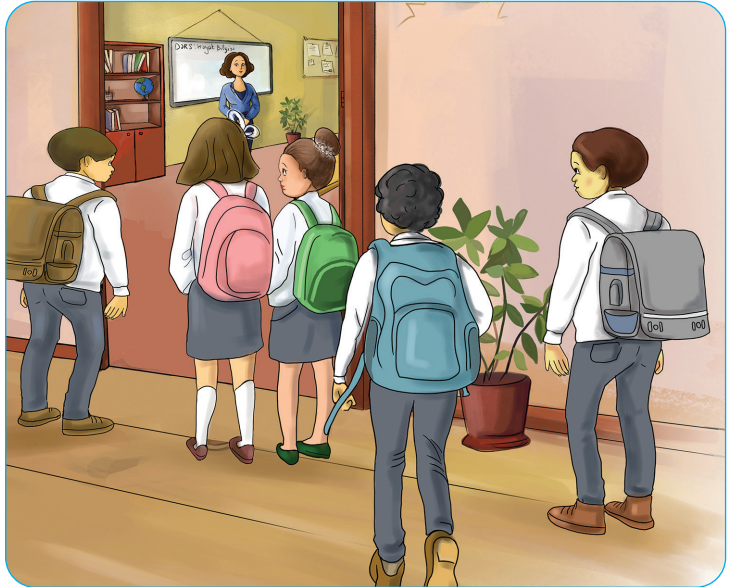
MƏKTƏB QAYDALARI

məktəb, qaydalar, nizam-intizam

Cəmiyyətdə, ailədə olduğu kimi, məktəbdə də müəyyən qaydalara əməl etmək vacibdir. Bunun üçün şagirdlər düzgün davranmağı, başqalarının hüquqlarına hörmət etməyi bacarmalıdırlar.



1. Şəkillərdə gördükləriniz haqqında danışın.
2. İki şəkil arasında hansı fərqləri görürsünüz?
3. Şagirdlər məktəbdə hansı qaydalara əməl etməlidirlər?
4. Sizcə, qaydalara yalnız dərs zamanı əməl edilməlidir? Nə üçün belə düşünürsünüz?



YADDAŞ KARTI

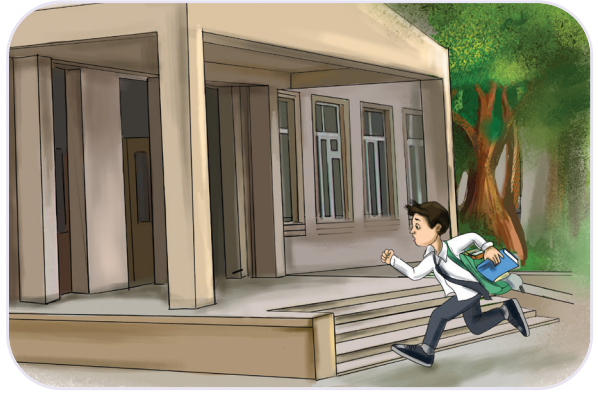
İntizamlı şagirdlər heç vaxt başqaları üçün narahatlıq yaratmaz, dərsin gedişinə mane olmazlar.



Hansı şəkillərdə məktəbdə nizam-intizam qaydalarının pozulduğu təsvir edilib? Nə üçün belə düşünürsünüz?



Bu şagirdin görünüşü əsasında onun məktəb qaydalarına əməl edib-etməməsi haqqında nə demək olar? Səliqəsiz olmaq nə üçün qaydaları pozmaq deməkdir?



BİRLİKDƏ EDƏK

Məktəbdə özümüzü düzgün aparmaq qaydaları tərtib edək.



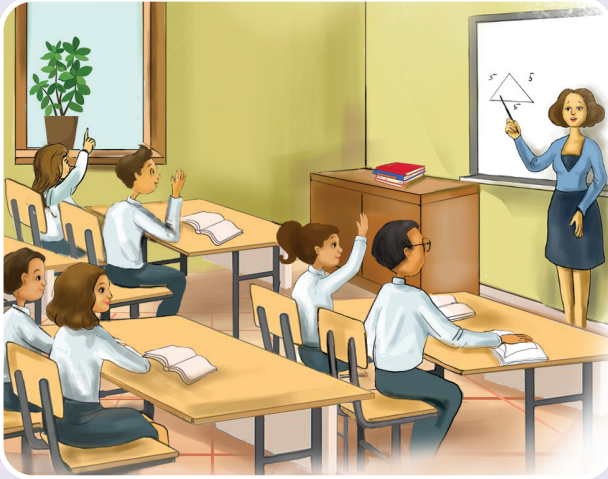
Bakıda Hacı Zeynalabdin Tağıyevin açdığı ilk qızlar məktəbinin qaydalarına görə, burada yalnız qızlar təhsil alırdı. Onlara fənlərlə bərabər, nəzakət və cəmiyyətdə özünü aparmaq qaydaları da öyrədilirdi.



Müəllimin verdiyi suallara hamı birlikdə cavab verərsə, nə olar? Bu, qaydaları pozmaq hesab edilirmi?



Şəkillərə baxın.
Məktəb qayda-
larının pozulduğu
şəkilləri tapın.
Uşaqların hərəkə-
tində yanlış olan
nədir?



Məktəbdə nizam-intizam qaydalarına əməl olunmazsa, nə baş verər?



Nəzakət qaydaları ilə nizam-intizam qaydaları arasında hansı bağlılıq var?



Məktəbin özünəməxsus nizam-intizam qaydaları var. Şagirdlər dərsə vaxtında gəlməli, dərsi pozmamalı, bir-birinə qarşı diqqətli olmalıdırlar.

NƏZAKƏT
QAYDALARI

ünsiyyət, nəzakət
qaydaları, nəzakətdən
kənar davranışlar

Tanış olduqda, salamlaşdıqda,
təşəkkür etdikdə gülümsəmək
xoş təsir bağışlayır.



1. Şəkillərdə təsvir edilənlər haqqında danışın.
2. Sizcə, insanlar nə üçün nəzakət qaydalarına əməl etməlidirlər? 3. Bu qaydalara daim əməl edənləri necə adlandırırlar?



4. Hansı hərəkətləri kobudluq adlandırırsınız? 5. Nəzakət qaydalarına əməl etməyən insanlar haqqında nə düşünürsünüz?
6. Belə adamlarla dostluq edərdinizmi? Səbəbini izah edin.

YADDAŞ KARTI

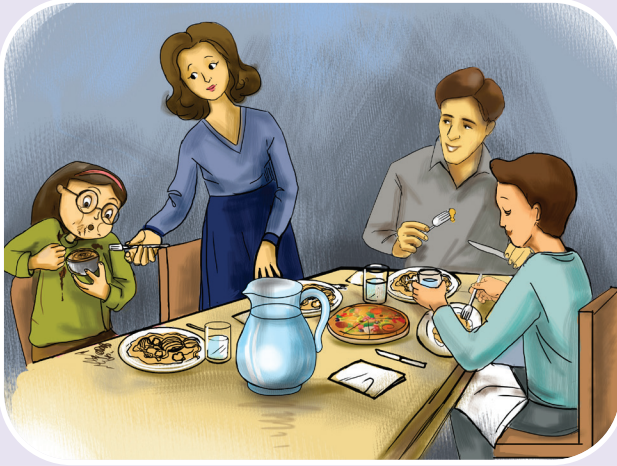
Kobudluq etsəniz, dost qazana bilməzsınız.



Kitab alarkən satıcıya hansı sözlərlə müraciət edərdiniz?



Sizcə, şəkillərdə təsvir edilmiş vəziyyətlərdə nəzakət qaydalarına əməl etmək üçün hansı sözlərdən istifadə olunmalıdır?



Öskürdüyünüz, asqırdığınız zaman necə davransanız, nəzakətli olar?



Danışarkən səsini qaldırmaq nə üçün nəzakətsizlikdir?



Süfrə arxasında əməl etməli olduğunuz nəzakət qaydaları hansılardır?



Şəkillər haqqında danışın. Onlardan hansında nəzakət qaydalarına əməl edildiyi təsvir olunmuşdur? Niyə belə düşünürsünüz?



BİRLİKDƏ EDƏK

Lövhədə işləyərək nəzakət qaydalarına uyğun sözlərin qarşısına bu işarələrdən uyğun olanını yapışdıraraq. 😊☹️

Xeyr, bilmirəm.
Bəli, mənəm.
Ey, mənə bax!

Mənə nə?
Buyurun.

Yox, haradan bilim ey.
Hə, mənəm.
Zəhmət olmasa,
baxarsınız mı?
Mənə aid deyil.
Aı, götür.



Nəzakət qaydaları illər keçdikcə dəyişir. Bu gün ziyafətlərdə, məclislərdə əllə yemək əsasən nəzakətə uyğun hesab edilmir. Lakin bəzi ölkələrdə əllə yemək etiketi hələ də qalmaqdadır.

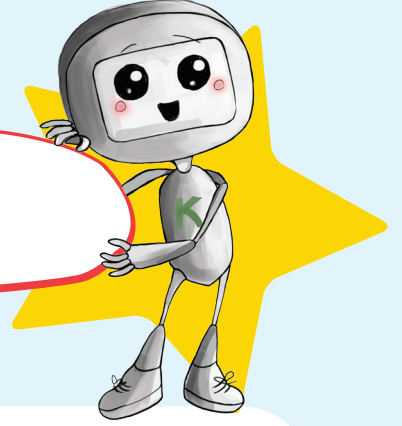


Nəzakət qaydalarına əməl etməklə biz daha nümunəvi insan ola bilərik.

YAXŞI
XÜSUSİYYƏTLƏR

yardımsevərlik, mərhəmət, qayğı

İnsanı dəyərli edən ondakı müsbət xüsusiyyətlərdir. Mehriban, qayğıkeş, mərhəmətli insanların arasında yaşamaq daha gözəldir.



1. Şəkillər haqqında danışın.
2. Sizcə, onlarda insanın hansı mənəvi xüsusiyyətləri təsvir edilib?
3. Bu xüsusiyyətləri bir sözlə necə adlandırmaq olar?



4. Hansı hərəkətləri edən insanlar vətənsevər adlandırılı bilər?
5. İnsan hansı yaxşı xüsusiyyətlərə malik olarsa, cəmiyyətə xeyir verə bilər?
6. Özünüzdə bu xüsusiyyətlərdən hansının olduğuna əminsiz?

YADDAŞ
KARTI

Vətənsevərlik insana ucalıq gətirən ən gözəl xüsusiyyətdir.



Şəkillərdə təsvir edilən mənəvi xüsusiyyətlər haqqında danışın.



Səhvini etiraf etmək bacarığı nə üçün müsbət keyfiyyət hesab edilir?



Bildiyiniz yaxşı xüsusiyyətləri sadalayın və hər birinin nə üçün yaxşı hesab edildiyini əsaslandırmağa çalışın.



Hansı xüsusiyyətlər insanlar tərəfindən yaxşı qarşılanmır?



Səxavətli olmaq nə deməkdir və o nə üçün yaxşı xüsusiyyət hesab edilir?



Sizə qayğı göstərən hansı insanları tanıyırsınız? Sadalayın. Böyüklərə hörmət etdiyinizi onlara hansı hərəkətlərinizlə hiss etdirə bilərsiniz?



BİRLİKDƏ EDƏK

Bənzəmək istədiyimiz nağıl qəhrəmanının şəklini çəkək və hansı xüsusiyyətinə görə ona oxşamaq istədiyimizi bildirək.



Azərbaycanın ən səxavəti insanlarından biri Nabat xanım Aşurbəyli idi. O, şollar su kəmərinin çəkilməsinə, kasıbların müalicəsinə çoxlu pul xərcləmiş, hamam və məscid tikdirmişdir.



Həyatınızda baş vermiş və sizin hansısa yaxşı xüsusiyyətinizi göstərən bir hadisə danışın.



Hər kəs istəsə, özündə yaxşı xüsusiyyətlər tərbiyə edə bilər.

DƏRS

9

YANLIŞ DAVRANIŞLAR



kin, nifrət, paxıllıq,
ləqeydlilik

Yanlış davranışlarımız insanlarla
yaxşı münasibət qurmağa
mane olur.



1. Şəkillərdə gördük-
ləriniz haqqında da-
nışın. 2. Təsvir edilən
davranışları bir sözlə
necə adlandırardınız?



3. Sizcə, şəkillərdəki davranışlarda yanlış olan nədir? 4. Əgər eyni
hərəkəti siz etsəydiniz, onu düzəltmək üçün nə edərdiniz?

**YADDAŞ
KARTI**

İnsan yanlış hərəkətləri ilə başqalarına da, özünə də ziyan
vurur.



Gördükləriniz haqqında kiçik mətnlər qurun. Nə üçün təsvirlərdəkinin yanlış davranış olduğunu düşünürsünüz?



Siz ətrafınızda hansı yanlış davranışlarla qarşılaşırsınız? Onların yanlış olduğunu nədən bilirsiniz?



BİRLİKDƏ EDƏK

Ətrafımızda yanlış hesab etdiyimiz davranışları seçək və lövhəyə yazaq.



Yalan danışan insan daha çox əziyyət çəkir. Çünki dediyi yalanı həm də yadda saxlamalıdır ki, aldatdığı üzə çıxmasın.



Yanınızda başqa birinə qarşı yanlış rəftar edildiyini gör-səniz, nə edərsiniz?



İnsanlarda həm yaxşı xüsusiyyətlər, həm də xoşagəlməz xüsusiyyətlər ola bilər. Yanlış davranışları aradan qaldırmaq hər birinin öz əlindədir.



ibadət, inanc, islam, xristianlıq, yəhudilik

Bir çox insanlar dünyanı yara-
dan qüvvəni Allah adlandırır
və ona ibadət edirlər.



1. Şəkillərdə gördüklərinizin hansı dinlərə aid olduğunu təxmin edin.
2. Bu ibadətgahlara rast gəlmisinizmi?
3. Şəkildə verilənləri bir-biri ilə müqayisə edin, oxşar və fərqli xüsusiyyətləri tapmağa çalışın.



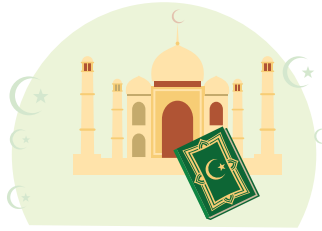
4. İnsanlar, sizcə, nə üçün ibadət edirlər?
5. İslam, xristianlıq və yəhudilik dinlərinə ibadət edən insanlar necə adlanır?
6. Hansı dini kitabları tanıyırsınız?



İslam, xristianlıq və yəhudilik dinləri yaxşılığı və mərhəmət hissələrini təbliğ edir.



Şəkillərdə gördüyünüz atributların hansı dinlərə aid olduğunu dəqiqləşdirin.



Dinin təbliğ etdiyi mənəvi dəyərlər insanlara hansı vasitələrlə çatdırılır? Bu barədə bildiklərinizi danışın.

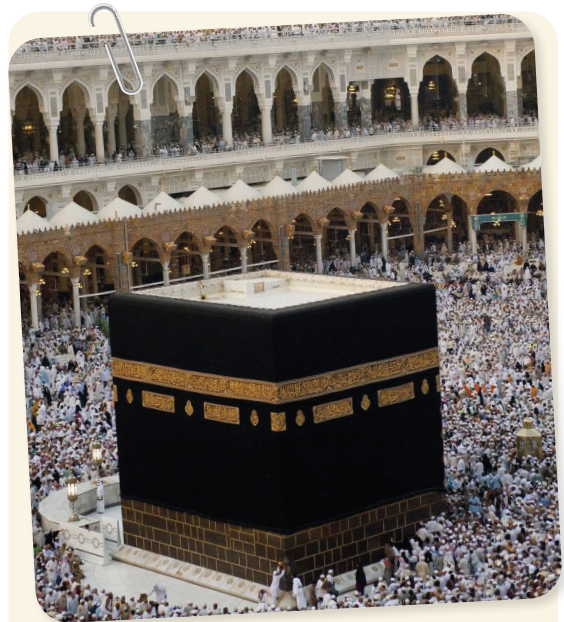
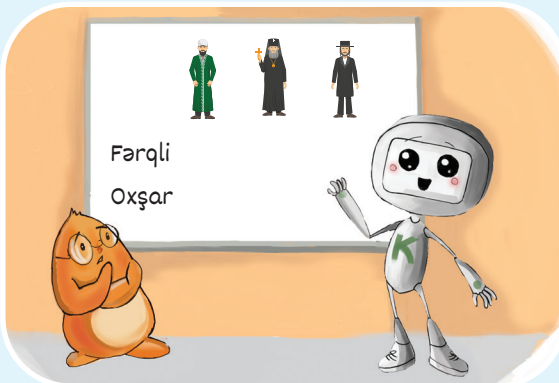


Hansı dini bayramlar haqqında məlumatınız var?



BİRLİKDƏ EDƏK

Xristianlıq, islam və yəhudilik dinlərinin oxşar və fərqli xüsusiyyətlərini müəyyən-ləşdirərək və qeyd edək.



Dünyanın ən gənc dini islam dinidir.



Sizcə, insanların həyatına dinlərin hansı müsbət təsiri var?



Dinlər müxtəlif olsa da, hər biri insanlara ibadət etməyin yollarını öyrədir.

XƏZİNƏ AXTARIŞI



Layihənin işləndiyi yer: Məktəb həyatı

İstifadə etmək üçün: kompas, kiçik sandıq, bayraq, xəzinəni tapmaq üçün xəritə.



İstənilən bir yerdə üfün cəhətlərinin köməyi ilə hərəkət istiqamətini müəyyən etmək və doğru yolu tapmaq olar. Bu gün xəzinə axtarışına çıxacağıq. Əlimizdə olan vasitələr kompas və xəritədir.



1-ci mərhələ. Əvvəlcə sualları cavablandırın: "Kompas bizə nə üçün lazımdır?", "Üfünün neçə cəhəti var?" və s.

2-ci mərhələ. Qruplara bölünün. Qruplarınıza rəhbər seçin.

3-cü mərhələ. Qrup rəhbəri müəllimə yaxınlaşıaraq hərəkət xəritəsini və kompası götürsün.

4-cü mərhələ. Xəritədəki göstərişlərə əməl edərək, kompasdan istifadə etməklə sandığın yerini tapmağa çalışın. Göstərişlər "İki addım şərqə", "Üç addım şimala", "5 addım cənuba" şəklində veriləcək. Bu zaman kompasdan istifadə edin.

5-ci mərhələ: Sandığı tapın. Sizcə, onun içindən nə çıxacaq?

CANLILAR ALƏMİ

insan, bitki, heyvan

Bəzi varlıqlar nəfəs alır, qidalanır, böyüyür və çoxalırlar.
Bu onları başqa varlıqlardan fərqləndirən əsas
xüsusiyyətlərdir.



1. Şəkillərdə nə təsvir olunub? 2. Canlı adlandırma biləcəyiniz varlıqları sadalayın və quruluşları haqqında danışın. 3. Sizcə, nə üçün onlar canlı hesab edilir?



4. Sizcə, bitkilərdən hansına mədəni, hansına yabani bitki deyə bilərik? 5. Şəkillərdəki heyvanları, quşları müqayisə edin və birbirindən nə ilə fərqləndiklərini araşdırın.

**YADDAŞ
KARTI**

İnsan canlılar arasında yeganə şüurlu varlıqdır.



Şəkində gördüklərinizdən hansılar çöl quşlarıdır? Nə üçün belə hesab edirsiniz?

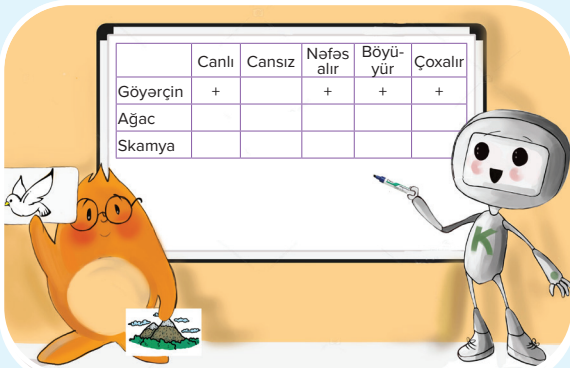


Şəkində gördüklərinizdən hansılar ev hevanlarıdır?



BİRLİKDƏ EDƏK

Məktəbin həyətində ətrafı müşahidə edək. Gördüyümüz varlıqların adını müşahidə vərəqinə yazaq və fərqləndirməyə çalışaq.

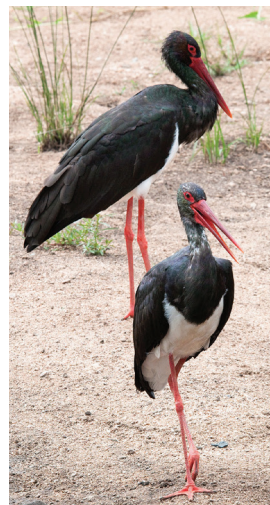
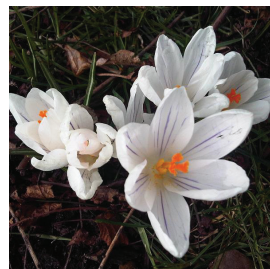


At insanın əhliləşdirdiyi ilk vəhşi heyvanlardan biridir. İlk at çox balaca olub, itə bənzəyib. Hətta yırtıcılardan qorunmaq üçün alçaq kolluqlarda belə gizlənə bilib.



İnsan, bitki və heyvanlar canlıdırlar. Heyvanlar vəhşi və ev, bitkilər mədəni və yabanı olmaqla iki yerə bölünür.

“QIRMIZI KİTAB”



Birlikdə “Ağacdələn”
mahnısını dinləyək.

Layihənin işləndiyi yer:
Sinif otağı

Musiqisi **Əfsər Cavanşirovun**,
sözləri **Tacəddin Şahdağlı**nındır.

İstifadə etmək üçün: dəftər, yapışqan, rəngli kağız, rəngli qələmlər, fırça, canlıların əvvəldən hazırlanmış şəkilləri.



Təbiətdə elə quşlar və heyvanlar var ki, sayı azalmağa, nəslə tükməkdədir. Bu cür heyvanlar haqqında məlumatlar “Qırmızı kitab”da toplanır. Azərbaycan Respublikasının öz “Qırmızı Kitab”ı var. Burada Azərbaycan Respublikası ərazisində nadir və nəslə kəsilməkdə olan vəhşi heyvan, yabani bitki növləri haqqında məlumat toplanıb. Biz də araşdırma apararaq öz “Qırmızı kitab”ımızı yaradaq.



1-ci mərhələ. Qruplara bölünün. "Nəsli kəsilməkdə olan heyvanlar", "Nəsli kəsilməkdə olan quşlar", "Nəsli kəsilməkdə olan bitkilər" mövzusunda əvvəlcədən topladığınız şəkilləri seçin və informasiyaları birlikdə müzakirə edin.

2-ci mərhələ. Seçilən şəkilləri kəsərək əvvəlcədən müəyyən edilmiş dəftərə səliqə ilə yapışdırın.

3-cü mərhələ. Şəkillərin mətnlə birlikdə təqdim edilməsinə diqqət yetirin. Hazırladığınız dəftərə mətnlərin üzü də köçürülə bilər. Mətni seçərkən onun yığcam, dolğun olmasına və əsas məlumatı əks etdirməsinə diqqət yetirin.

4-cü mərhələ. Kitabda özünüzün çəkdiyiniz şəkilləri də yapışdırın.

5-ci mərhələ: Hazırladığınız kitabı sinifdə nümayiş etdirin. Kitaba daxil etdiyiniz canlılar haqqında məlumat verin və nə üçün məhz onları seçdiyinizi izah edin.

CANSIZLAR

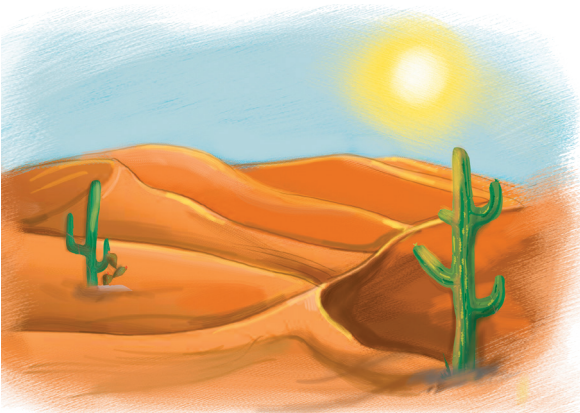


daş, günəş, hava,
su, bulud

Təbiət tək cə canlılardan
ibarət deyil. Təbiətdə
cansız varlıqlar da var.



1. Şəkillərdə gördükləriniz haqqında danışın.
2. Sizcə, göstərilənlərdən hansını cansız varlıqlar adlandırı bilərsiniz?
3. Cansız varlıqlar hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir?



4. Cansız varlıqların həyatımızda nə kimi rolu var? 5. Daş, su, bulud və ulduzlarla ev əşyaları arasında hansı fərqlər var?



Hava, su, daş, qaya, bulud, buz, ulduz cansız təbii varlıqlardır.



Cansız təbii varlıqları seçin və fikrinizi əsaslandırın.

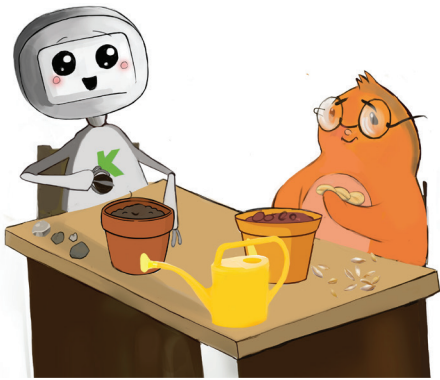


Canlı və cansız təbii varlıqlar arasında hansı bağlılıq var?
Müzakirə edin.



BİRLİKDƏ EDƏK

Sinifdə iki dibçəkdən birində toxum, digərində isə daş əkək. Sulayaq və bir neçə gün gözləyək. Nəticə əsasında hansının canlı, hansının cansız varlıq olduğunu müəyyənləşdirək.



Canlı təbiətin yaşamaq üçün cansız varlıqlara ehtiyacı var. Təbiət onlarsız var ola bilməz.



Canlı varlıqlara aid hansı xüsusiyyətlər cansız varlıqlarda yoxdur?



Təbiətdə rast gəldiyimiz cansız varlıqlar nəfəs almır, qidalanmır, böyümür və çoxalmır.

CANLILARA LAZIM OLANLAR

su, qida, sığınacaq

Canlılar yaşadıkları yerə
uyğunlaşırlar.

1. Şəkildə təsvir edilmiş quruda və suda yaşayan heyvanları sadalayın. 2. Bu canlılara yaşamaq üçün nə lazımdır? 4. Sizcə, su mühitində yaşayan canlılar quruda yaşaya bilərmə? Misal göstərin. 5. Balıqları sudan çıxarsaq, nə baş verər?



Hər bir canlı yaşadığı mühitə uyğunlaşır və onun əlamətlərini qazanır.



Hava və su haqqında bildiklərinizi danışın. Sizcə, sular neçə cür olur və canlıların yaşaması üçün hansı daha vacibdir?

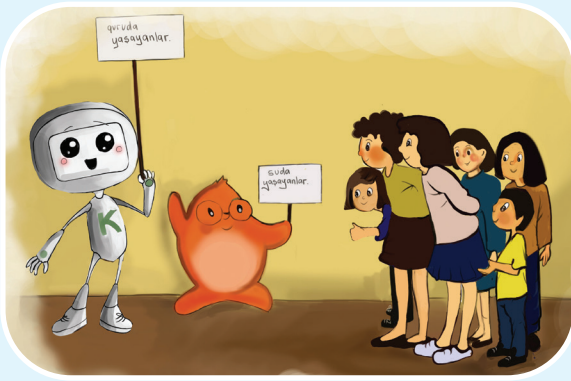


Canlılar yaşamaq üçün seçdikləri yeri hansı xüsusiyyətlərinə görə müəyyən edirlər?



BİRLİKDƏ EDƏK

Heyvanları plakatlarda yazılanlara uyğun qruplaşdıraraq və mühitləri haqqında bildiklərimizi danışaq.



Dələ çox yaxşı bağbandır. Onun unutduğu toxumlardan milyonlarla ağac bitir.



Tutuquşu ilə ağ ayının, kaktusla çiçəyin yaşayış mühitini müqayisə edin. Onların hər birinin yerini dəyişsəniz, nə baş verər?



Canlılar təbiətin bir hissəsidir. Onlar suya, qidaya, sığınacağa ehtiyaclarını təmin edən mühitlərdə yaşayır və o mühitin əlamətlərini qazanırlar.

FƏSİLLƏR



yaz, yay, payız, qış

Havanın istilik dərəcəsi
fəsillərdən asılı olaraq dəyişir.



1. Şəkilləri müqayisə edin. Gördüyünüz oxşar və fərqli xüsusiyyətlər haqqında danışın. **2.** Yazda, yayda, payızda və qışda baş verən təbiət hadisələri, bitki və heyvanların həyatında olan dəyişikliklər haqqında nə bilirsiniz?



3. Sizcə, şəkillərdə havanın istilik və soyuqluq dərəcəsini nə müəyyən edir? **4.** Termometrdən başqa harada istifadə olunur?



Yerin Günəş ətrafında fırlanması nəticəsində fəsillər dəyişir.



Köçəri quşların hərəkəti hansı fəsillərlə əlaqədardır? Quşların köç etməsinin səbəbi nədir?



Yağış əsasən hansı fəsillərdə daha çox yağır? Bu fəsilləri hansı xüsusiyyətlərinə görə fərqləndirmək olar?



BİRLİKDƏ EDƏK

Termometrdən istifadə edərək əvvəlcə stəkanlardakı suyun, daha sonra havanın istilik və ya soyuqluq dərəcəsini ölçək.



Yer üzündə elə ölkələr var ki, orada il ərzində havalar isti keçir. Məsələn, Maldiv adaları, Malaziya.



“Qış yuxusuna getmək” dedikdə nə başa düşürsünüz? Sizcə, hansı heyvanlar qış yuxusuna gedir?



Sizcə, Yerin Günəşə tərəf olan hissəsində hansı fəsil olacaq? Nə üçün belə hesab edirsiniz?



Yer planetində 4 fəsil mövcuddur. Fəsillərdən asılı olaraq, havanın temperaturu da, təbiət də dəyişir.

SUYUN DÖVRANİ

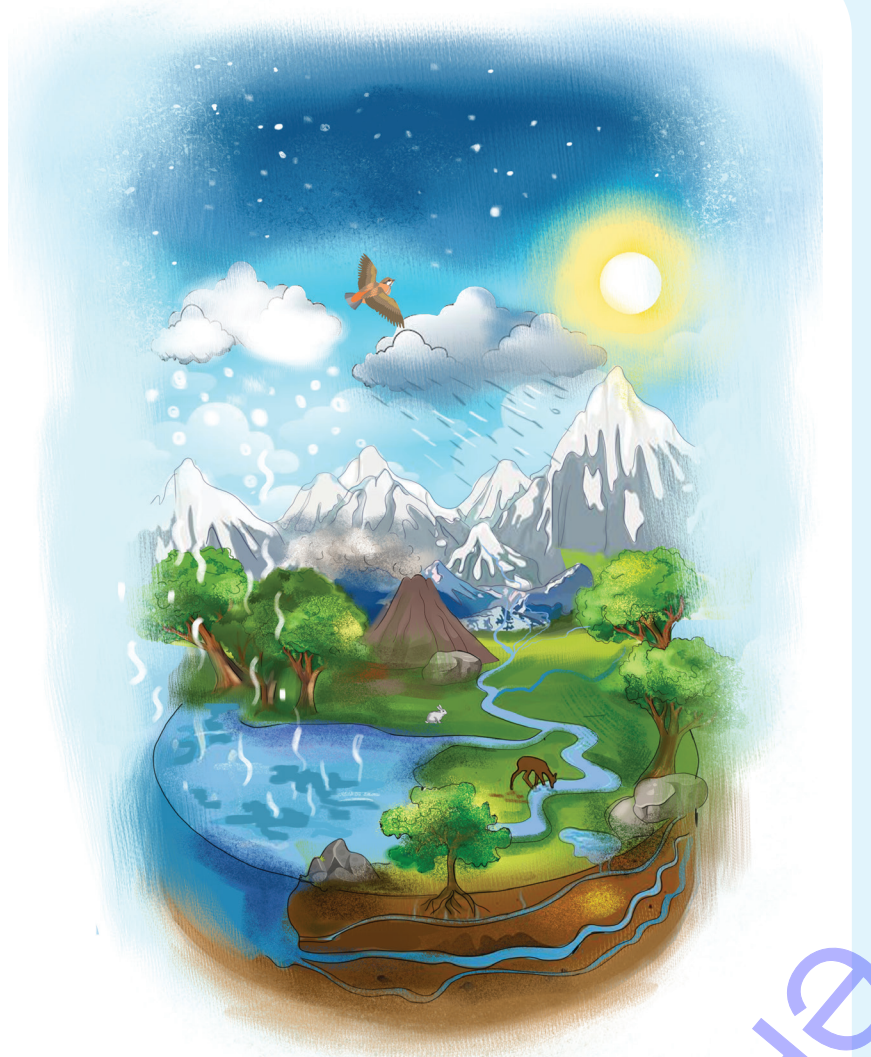


su, buxar,
yağış, qar

Canlıların yaşaması üçün vacib
olan su hər zaman dövr edir.



1. Buz parçalarını stəkana yığıb saxlasaq, yaxud çaydana töküüb qazda isitsək, nə görəcəyik?
2. Təbiətdə buna oxşar hansı hadisələri müşahidə etmisiniz?
3. Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın. Suyun hərəkətini necə adlandırma bilərik?
4. Sizcə, su təbiətdə hansı şəkildə dövr edir?
5. Suyun buxarlanmasına səbəb olan nədir?



Təbiətdə su yağış, qar şəklində yerə enir, buxara çevrilib havaya qalxır.

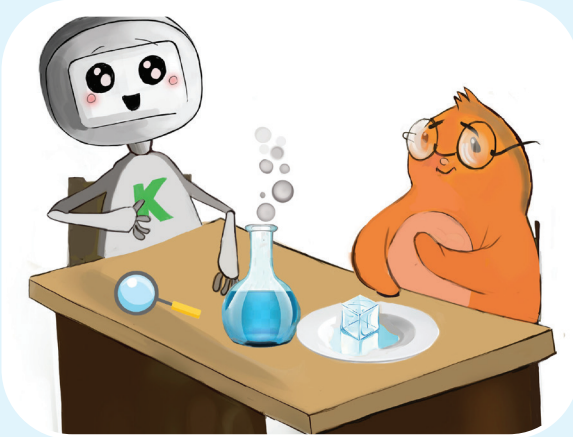


Şəkillərdə bir buluddan qar, digərindən isə yağış yağır. Sizcə, bunun səbəbi nədir?



BİRLİKDƏ EDƏK

Böyüdücü şüşə altında buza baxaq, ərimə prosesini izləyək. Sonra suyun qaynama, buxarlanma prosesini müşahidə edək.



Təbiətin çox qəribə möcüzələri var. Məsələn, qar dənəcikləri bir-biri ilə eyni olmur. Böyüdücü şüşə altında baxdıqda onların hər birinin çox fərqli naxışlara malik olduğunu görə bilərsiniz.



Təbiətdə suya harada rast gəlinirsiniz? Havadakı buludlar, sizcə, nədən yaranır?



Su dövrənin baş verməsi nədən asılıdır? Əgər təbiətdə su dövrəni olmasaydı, nə olardı?

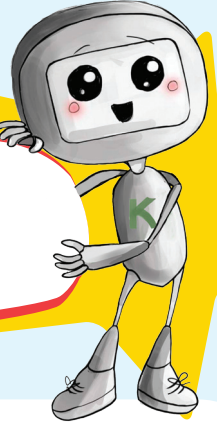


Günəşin istisi ilə su dənizlərdən, okeanlardan buxarlanıb havaya qalxır, bulud əmələ gətirir, yağıntı kimi yerə qaydır.

COĞRAFİ
OBYEKTlər

təpə, düzənlik, dağ,
çay, göl

Bir çox təbiət hadisələri yeni
dağların, dərələrin, göllərin
yaranmasına səbəb olur.



- 1.** Şəkildə gördüklərinizi təsvir edin. **2.** Sizcə, təbiətdə yeni dağların, göllərin yaranması hansı təbiət hadisələri ilə bağlı ola bilər? **3.** Siz hansısa belə bir hadisə haqqında eşitmisinizmi? Bildiklərinizi müzakirə edin.



Dağıdıcı gücə malik olan zəlzələ və daşqınlardan sonra gözəl təbiət mənzərəsi də yarana bilər.



Yaşadığınız ərazidə və ölkəmizdə hansı coğrafi obyektləri tanıyırsınız? Dəniz, çay, dağ adlarını sadalayın və onlar haqqında bildiklərinizi danışın.



Dağ, çay, düzənlik – göy, yaşıl, qəhvəyi. Bu sözlər arasında uyğunluğu tapın.

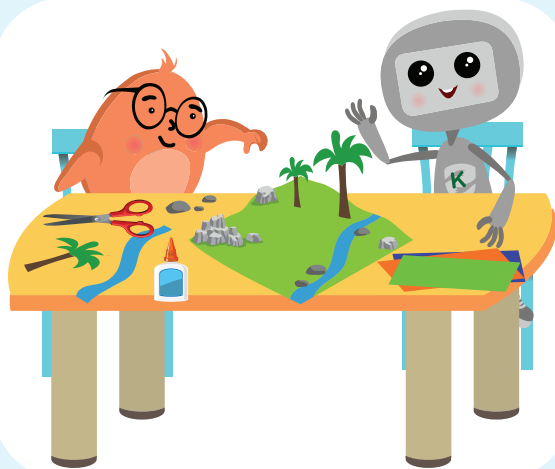


Sizcə, dəniz və çayı bir-birindən fərqləndirən əsas xüsusiyyətlər hansıdır?



BİRLİKDƏ EDƏK

Müxtəlif coğrafi obyektlərin maketini hazırlayaq və onları bir-birindən fərqləndirək.



Gəncədə baş vermiş zəlzələ zamanı Kəpəz dağı uçaraq Ağsu çayının qarşısını kəsib. Nəticədə məşhur Göygöl və daha altı göl yaranıb.



Dağ, təpə və dərə bir-birindən nə ilə fərqlənir? Azərbaycan-da hansı dağ adlarını eşitmisiniz? Bəs hansı dənizlər haqqında məlumatınız var?



Yer kürəsi dağlar, dərələr, göllər, çaylarla zəngindir. Təbiət hadisələri nəticəsində o, daim dəyişikliyə uğrayır.

ÜFÜQ



üfûq, şimal, cənub,
şərq, qərb,
kompas

İnsanlar üçün istiqaməti tapmaq elə də asan deyil. Buna görə də Günəşin çıxdığı və batdığı yərə görə üfûqün cəhətlərini müəyyən edirlər.



- 1.** Şekillərdə hansı oxşar xüsusiyyətləri görürsünüz? **2.** Göylə dənizin, göylə torpağın birləşdiyi yeri necə adlandırıla bilər?
3. Sizcə, Günəş çıxdığı yerdəmi batır? **4.** Üfûqün cəhətləri hansılardır? Bu cəhətləri hansı vasitələrlə tapmaq olar?



- 5.** Kompas olmadığı zaman hansı təbii əlamətlərlə üfûqün cəhətlərini tapa bilərsiniz? **6.** Üçüncü şəkildə üfûqün görünməməsinin səbəbi nədir?
7. Günəş nə zaman ən hündürdə olur?



YADDAŞ KARTI

Günəşin çıxdığı yer Şərq, batdığı yer Qərbdir.



Kompas haqqında bildiklərinizi danışın.



Üfünün hansı cəhətləri bir-birinə ziddir?

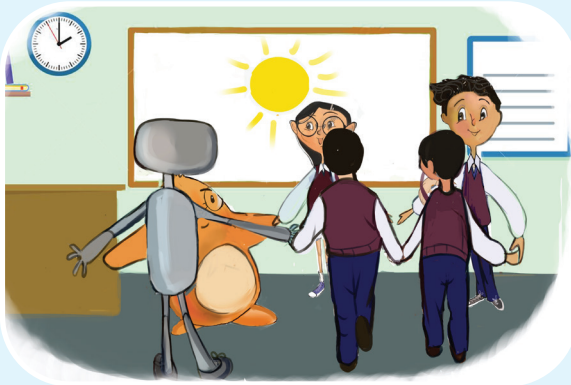


Meşədə olduğunuz zaman Şimal və Cənubu tapmaq üçün hansı təbii vasitələrdən istifadə edə bilərsiniz?



BİRLİKDƏ EDƏK

Dairə quraq və bir-birimizdən cənubda, şimalda, şərqdə duranları tapaq. Sonra sinifdə şimalda, şərqdə, cənubda olan əşyaların siyahısını tutaq.



- Kompas ilk dəfə Çində ixtira edilib. O, müasir kompasdan fərqli idi.

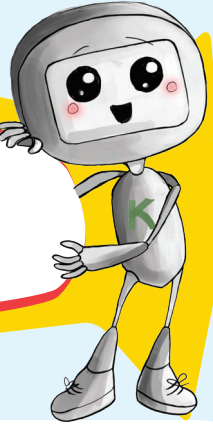


Ağacların üstünə yağan qar bütün tərəflərdə eyni cür ərimer. Sizcə, o daha çox hansı tərəfdə əriyə bilər?



Üfünün 4 cəhəti var. Günəş Şərqdə çıxır, Qərbdə isə batır. Üzü Günəş çıxan tərəfə dayandıqda sol tərəfimiz Şimal, sağ tərəfimiz Cənubu göstərir.

ƏTRAF MÜHİT



çirkləndirmək,
zibil, israf

İnsanlar ətraf mühiti qorumaqla öz sağlamlıqlarını qoruyurlar.

1. Şəkillərdə gördüklərinizi təsvir edin. Fərqli olan xüsusiyyətləri izah edin.

2. Ətraf mühitin qorunması dedikdə nə başa düşürsünüz? Sizcə, ətraf mühiti nədən və kimdən qorumaq lazımdır?



3. Ekoloji çirklənmə haqqında nə bilirsiniz?

4. Təbiətə ziyan vuran vasitələri sadalayın. Onların vurduğu ziyanın aradan qaldırılması üçün nə etmək olar?

5. Sizcə, uşaqlar təbiətə ziyan vura bilərmə? Fikirlerinizi əsaslandırın.

YADDAŞ KARTI

Plastik qablar tullantıya çevrildikdə çürümür.



Hansı şəkildə təbiətə vurulan ziyan təsvir edilmişdir? Nə üçün belə hesab edirsiniz?



Bakıda Heydər Əliyev Fondunun təşəbbüsü ilə “Tullantıdan sənətə” adlı muzey yaradılıb. Burada ancaq tullantılardan hazırlanan sənət nümunələri nümayiş etdirilir.



BİRLİKDƏ EDƏK

Qutuya müxtəlif əşyaları doldura-raq sərf etdiyimiz vaxtı ölçək. Sonra həmin əşyaları çıxarıb yerlərinə qo-yaq. Bunun üçün sərf etdiyimiz vaxtı müəyyənləşdirək. Sizcə, nə üçün ikinci işə daha çox vaxt getdi?



Çaylara, dənizlərə çirkab suları axıtmaq, havanı çirklən-dirmək olmaz! Bununla ətraf mühitə böyük ziyan vurulur.

ZƏFƏR ÇƏLƏNGİ



Birlikdə "Azərbaycan əsgəri"
mahnısını dinləyək.

Layihənin işləndiyi yer:
Sinif otağı

Musiqisi və sözləri
Şəmistan Əlizamanlınındır.

İstifadə etmək üçün: rəngli karandaşlar, yapışqan, 44 günlük Qarabağ müharibəsini əks etdirən şəkillər, vatman kağızı, qayçı.



44 günlük Vətən müharibəsi zamanı bizim hər birimiz Azərbaycan xalqının birliyinin və əzmkarlığının, Ali Baş Komandanın rəhbərlik etdiyi rəşadətli ordumuzun qəhrəmanlığının şahidi olduq. Bütün bunları nümayiş etdirmək üçün "Zəfər çəlengi" adlı divar qəzeti hazırlayıb sinifdə və məktəbin dəhlizində nümayiş etdirək.



1-ci mərhələ. Qruplara bölünün. Hər qrup öz rəhbərini seçsin.

2-ci mərhələ. Müzakirə edərək qrupunuzun hazırlayacağı qəzetin adını müəyyənləşdirin.

3-cü mərhələ. Əvvəlcədən hazırladığınız şəkillər arasından qəzetdə təqdim etmək istədiyiniz ən maraqlı şəkilləri seçin və sıralayın.

4-cü mərhələ. Şəkilləri yapışdırın və Vətən müharibəsində işğaldan azad edilmiş ərazilərin adını qırmızı qələmlə qəzetdə qeyd edin.

5-ci mərhələ: Vətən müharibəsinin başladığı və bitdiyi tarixi, bu müharibədə torpaqlarımız uğrunda şəhid olanların sayını qəzetdə yazın. Hazır olan qəzeti sinifdə nümayiş etdirin.

UŞAQ
HÜQUQLARI

hüquq, qanun

Uşaqlar öz hüquqlarını bilməli, dəyərlandırməli və onlardan istifadə etməyi bacarmalıdırlar.



1. Sizcə, şəkillərdə uşaq hüquqları ilə bağlı nələr təsvir edilib? **2.** Uşaqların hüquqlarını sadalayın. **3.** Hansı şəkildə uşaqların hüquqları pozulub?



4. Özünüzün və ya ətrafınızdakı uşaqlardan kiminsə hüquqlarının pozulduğunun şahidi olmusunuzmu? **5.** Belə hallarda necə davranmaq lazımdır?

YADDAŞ KARTI

Fikrini çəkinmədən və sərbəst ifadə etmək əsas uşaq hüquqlarından biridir.



Sahib olduğunuz hüquqları sadalayın. Sizcə, onlardan hansı bəzən pozulur və nə səbəbə?



Hansısa hüququnuzun pozulduğunu düşündükdə kimə müraciət etməlisiniz?



Şəkilə baxın.
Sizcə, hüquqlarımızdan istifadə edərkən nə üçün qaydaları pozmalıyıq?
Müzakirə edin.

**BİRLİKDƏ EDƏK**

1. Qidanın sağlam və qədərində olmaması;
2. Sınıfdə və ya ailədə təhqir edilmək;
3. Qışda isti geyimimizin olmaması;
4. Mühərribə şəraitində yaşamaq;
5. İşləməyə məcbur edilmək.



Qruplara bölünək və aşağıdakı halların bizim hansı hüquqlarımızı pozduğunu müəyyən edək:

- Uşaq hüquqlarını ifadə edən şəkillər çəkək və sərgiləyək.

TAPŞIRIQLAR



Sizin bütün istəklərinizin yerinə yetirilməməsi hüquqlarınızın pozulmasıdır mı?



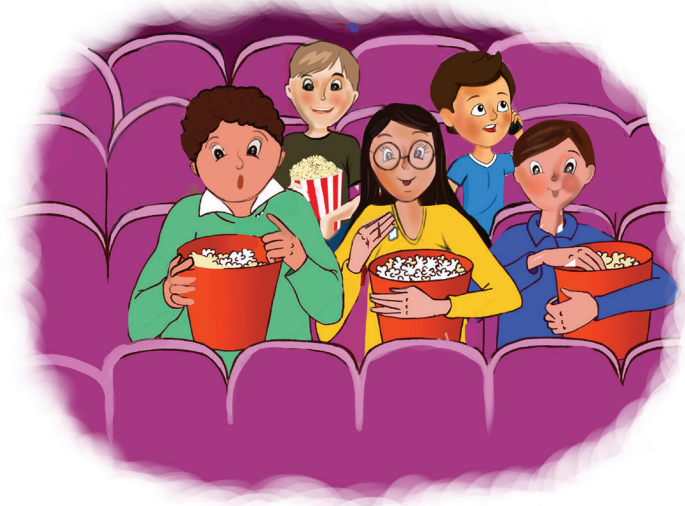
Hüququnuzun pozulduğunu düşündüyünüz bir hadisə danışın və siniflə birlikdə müzakirə edin.



2017-ci ildə məşhur Nobel mükafatını alanlardan biri məhz uşaqların oxumaq hüququnu müdafiə edən Mələlə Yusifzaydır. O öz mübarizəsinə 11 yaşından başlayıb.



Şəkildə uşaqlar özlərinin hansı hüquqlarından istifadə edirlər? Sizcə, onların hüquqlarını pozan hansı hərəkətdir?



Uşaq hüquqlarını kimlər müdafiə edir?



Ailənizlə birlikdə uşaq hüquqları haqqında fikir mübadiləsi aparın. Fikirlərinizi açıq bildirin.

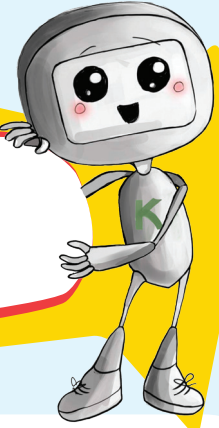


Uşaq hüquqları dövlət tərəfindən qorunur.

DÖVLƏTİN
ƏLAMƏTLƏRİ

xəritə, ərazi, ordu, milli
pul, rəhbər, paytaxt

Dövlətin özünəməxsus
əlamətləri var və hər bir
vətəndaş onları bilməlidir.



1. İlk Azərbaycan Respublikası nə zaman yaradılıb? 2. Azərbaycan dövləti haqqında nə bilirsiniz? 3. 28 May nə üçün Respublika Günü kimi qeyd edilir? 4. Ölkəmizin paytaxtı hansı şəhərdir?

Dövlətin əlamətləri:

Ərazisi – 86,6 min km²

Ordusu

Milli pulu

Rəhbəri – Prezident

Paytaxtı – Bakı



5. Azərbaycan dövlətinin ərazisi nə qədərdir? 6. Respublikamıza kim rəhbərlik edir? 7. Ölkəmizi kim qoruyur? 8. Nə üçün ordu dövlətin əsas əlaməti hesab edilir?



Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında
Konstitusiya Aktı 1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilib.



Azərbaycan dövlətinin sərhədlərini qorumaq kimlərin əsas vəzifəsidir?

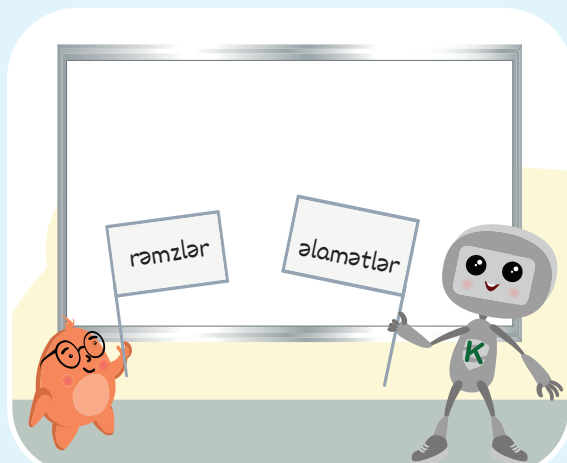


Azərbaycanın dövlət rəmzlərini xatırlayın və onlar haqqında bildiklərinizi danışın.



BİRLİKDƏ EDƏK

Dövlətin rəmzləri və əlamətləri adlı sxem tərtib edək.



Azərbaycan ordusu "dünyanın ən güclü 50 ordusu" arasında yer tutub. Biz Vətən müharibəsində qələbəni məhz güclü ordumuz sayəsində qazandıq.



Bir dilin dövlət dili elan edilməsi nə deməkdir? Araşdırma aparın və bildikləriniz haqqında danışın.



Sizcə, paytaxtların digər şəhərlərdən fərqi nədir?



Hər bir müstəqil dövlətin öz ərazisi, onu qoruyan ordusu, milli pul vahidi, paytaxtı və rəhbəri olmalıdır.



dəyər, qəpik, manat

Pul insanlara zəruri ehtiyaclarını ödəmək üçün lazımdır.



1. Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın. 2. Müasir dövrdə alış-veriş daha çox hansı yollarla aparılır?



3. Tələbat və pul anlayışları arasında hansı əlaqə var? 4. Sizcə, ailə hansı tələbatlarına pul sərf edir? 5. Bəs siz özünüz hansı hallarda pul xərcləyirsiniz?



Azərbaycanın milli puluna hörmətlə yanaşmalısınız. Pulu cırmaq, üstünə yazı yazmaq, şəkil çəkmək olmaz.



Bütün Azərbaycan manatlarının üzərində hansı təsvir əks edilib? Pullarımızın üzərindəki hansı təsvirlər sizdə maraq doğurub?



Nə üçün pulu cırmaq, yazmaq, üzərində şəkil çəkmək olmaz?

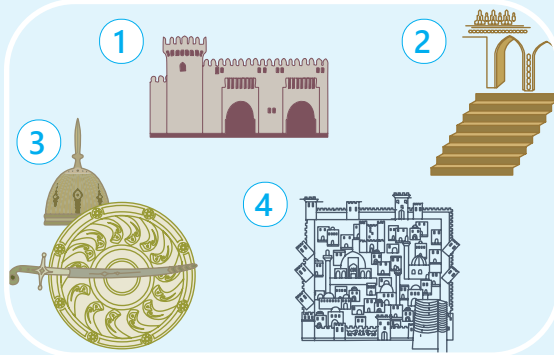


Azərbaycanda alış-veriş hansı pullarla aparılır? Bu zaman başqa dövlətlərin pullarından istifadə edilə bilərmi?



BİRLİKDƏ EDƏK

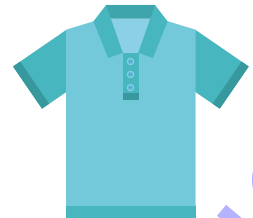
Bu şəkillərin hansı əskenazlar üzərində təsvir edildiyini tapmaq və onları cəmləmək. Nə qədər alındı?



İlk kağız pullar hələ 3 min il əvvəl Çində yaradılıb.



Şəkilə göstərilənlərin hər biri üçün sizə nə qədər pul lazım ola bilər? Bəs hamısını almaq istəsəniz? Sizcə, cəlbəxərcliyiniz nə zaman buna yetər?

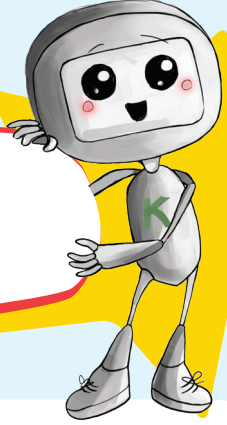


Hər bir dövlətin öz pulu olur. Azərbaycanın pul vahidi manatdır.

BÜDCƏ

büdcə, xərc, gəlir

Dövlət və ailə kimi hər bir fərdin də öz büdcəsi var.



1. Şəkillərdə gördükləriniz haqqında danışın.
2. Ailə büdcəsi necə əmələ gəlir?
3. Gəliri nə təşkil edir?
4. Ailənin xərclərinə daha çox nələr daxildir?
5. Gözlənilməz xərclərin ödənilməsi üçün ailə nə etməlidir?



6. Sizin şəxsi büdcəniz necə yaranır?
7. Ailə büdcəsinə kömək etmək üçün nə edə bilərsiniz?

YADDAŞ
KARTI

İsrafçılığa yol verməmək qənaət etmək üçün ən yaxşı vasitədir.

TAPŞIRIQLAR



Ailə büdcəsindən pul xərclənən zaman əvvəlcə hansı tələbatlar nəzərə alınmalıdır?



Qənaət nədir, necə edilməlidir? İsrafçılıq anlayışı ilə qənaət anlayışı arasında necə əlaqə olduğunu müəyyənləşdirin.



Gündəlik cibxərcliyi hansı məqsədlər üçün nəzərdə tutulur? Daha böyük xərc tələb edən məqsədlərə çatmaq istəsəniz, nə etməlisiniz?



BİRLİKDƏ EDƏK

Birlikdə ailə büdcəsi tərtib edək. Gözlənilməz və gözlənilən xərcləri müəyyənləşdirək və 6 nəfərlik ailənin bir ay ərzində xərcləyə biləcəyi məbləği tapaq.

Gəlir	Xərc
Ata 450 manat	yemək:
Ana 400 manat	kommunal:
Baba 320 manat	gözlənilməz:
Nənə 290 manat	gözlənilən:
Cəmi:	Cəmi:



İnsanlar marketə getdikləri zaman ancaq lazım olanların siyahısını yazmaqla və əlavə heç nəyə pul xərcləməməklə ailə büdcəsinə qənaət edə bilirlər.



Gündəlik həyatınızda şəkildə göstərilənlərdən hansından istifadəni azaltmaqla qənaət edə bilərsiniz?



Büdcə gəlir və xərclənən pullar vasitəsilə yaranır. Xərclərə qənaət etmək və israfçılığa yol verməməklə büdcəni daha yaxşı idarə etmək olar.

BÜDCƏNİ İDARƏ EDİRİK



Birlikdə "Gəldi bahar bayramı" mahnısını dinləyək.

Layihənin işləndiyi yer:
Sinif otağı



Musiqisi *Tofiq Quliyevin*,
sözləri *Mirvarid Dilbazinindir*.

İstifadə etmək üçün: dəftər, yapışqan, qayçı, rəngli qələmlər, hazırlanmış şəkillər.



Təsəvvür edin ki, bayram ərəfəsində ailənin cəmi 160 manatlıq büdcəsini xərcləmək sizə tapşırılıb. Ailə üzvlərinə bayram hədiyyəsinin alınması, evdə süfrə açılması və ya gəzintiyə çıxılması nəzərdə tutulub. Böyüklərin – baba və nənənin ziyarət edilməsi də bayramda nəzərdə tutulan hərəkətlərdir. Büdcəni necə idarə edəcəksiniz?



1-ci mərhələ. Qruplara bölünün. Hər qrup öz rəhbərini müəyyənləşdirsin.

2-ci mərhələ. 4 nəfərlik ailənin bayram keçirməsi üçün büdcədəki pulu nəyə xərcləyəcəyini müzakirə edin.

3-cü mərhələ. Müəyyən etdiyiniz xərclərin adını iş dəftərinə yazın. Uyğun şəkillərlə fikrinizi əsaslandırın.

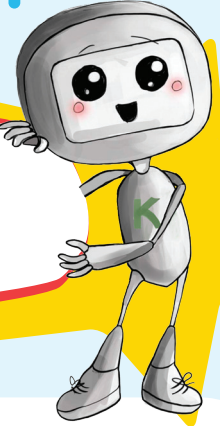
4-cü mərhələ. Nəzərdə tutduğunuz bütün işlər üçün siz tələb edilən pulun təxmini məbləğini hesablayın.

5-ci mərhələ: Sizə verilən pulla bu məbləğ arasında necə bir fərq yarandığını müəyyənləşdirin. Xərciniz büdcədəki puldan çox alınarsa, nəyə qənat edə biləcəyinizi müzakirə edin. Nəticə çıxararaq hansı qrupun bayram xəcləri üçün büdcəni düzgün idarə etdiyini müəyyənləşdirin.

SAĞLAM HƏYAT

sağlamlıq, qidalanma,
idman

İnsanlar müəyyən qaydalara
əməl etməklə sağlamlıqlarını
qoruya bilərlər.



1. Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın. 2. İnsanlar öz sağlamlıqlarının qayğısına qalmaq, onu qorumaq üçün hansı vacib şərtlərə əməl etməlidirlər? 3. Hansı şəkildə bu şərtlər pozulur?



4. Sabundan tez-tez istifadə etmək nə üçün sağlamlığımızı qorumağa yardımçı olur? 5. Sizcə, sağlam olmaq üçün başqa hansı qaydaları bilmək vacibdir?

**YADDAŞ
KARTI**

İnsanlar gigiyena qaydalarına əməl etməklə təkcə özlərini deyil, başqalarını da yoluxucu xəstəliklərdən qoruya bilərlər.



Şəkildə təsvir edilmiş vəziyyətlə sağlamlığımız arasında hansı əlaqə var? Fikirlərinizi bildirin. Nə üçün səmimi ünsiyyət sağlamlığa müsbət təsir göstərir?



Sağlam olmaqla yaxşı əhvali-ruhiyyədə olmaq arasında hansısa bağlılıq varmı?



Hər gün etməli olduğunuz hansı gigiyena qaydalarını bilirsiniz? Onları vərdiş halına gətirmək üçün nə etmək lazımdır?



Yoluxucu xəstəliklər haqqında nə bilirsiniz? Onlardan necə qorunmaq olar?



Peyvənd haqqında nə bilirsiniz? Peyvənd olunmaq nə üçün vacibdir?



İsti yay günü üçün bu geyimlərdən hansını seçərdiniz? Sizcə, nə üçün sağlamlığınız həm də geyimlərinizdən asılıdır?





BİRLİKDƏ EDƏK

Qeyd edilənləri sağlamlığımız üçün “Xeyirlidir” və “Ziyanlıdır” başlıqları altında qruplaşdıraraq. Siyahını özünüz davam etdirin.

1. Hər gün 1 saat havada olmaq;
2. Çoxlu təmiz su içmək;
3. Şirniyyatdan çox istifadə etmək;
4. Rəqslə məşğul olmaq;
5. Yedikdən sonra yatmaq;
6. Gigiyena qaydalarına əməl etmək;
7. 8 saatdan artıq yatmaq;
8. Dişləri fırçalamaq.



Gülüş və xoş əhval insan ömrünü uzadan və sağlamlığına müsbət təsir edən ən güclü vasitədir.



Asqıran, öskürən zaman başqalarını yoluxdurmamaq üçün aşağıdakı hansı davranışları düzgün hesab edirsiniz?



Uzun müddət telefon və kompüterə baxmaq nə üçün sağlamlığınıza ziyan vurur?



Sağlamlığını qorumaq üçün insan sağlam qidalanmalı, yuxu rejiminə və gigiyena qaydalarına əməl etməlidir.

EHTİYAT
TƏDBİRLƏRİ

qaz qurğusu, elektrik
qurğusu, gərginlik

İnsanlar təhlükəli yerlərdən
uzaq duraraq özlərini qoruya
bilərlər.



1. Şəkillərdə gördük-
ləriniz haqqında da-
nışın. 2. Sizcə, təsvir
edilən nişanlar nəyi
ifadə edir? 3. Çimər-
likdə çimmək nə
üçün qadağan edilə
bilər? 4. Əgər yazı-
lanlara diqqət yetiril-
məzsə, bu nə ilə nəti-
cələnər?



5. “Qadağandır!”
işarəsinə başqa ha-
rada rast gəlmisiniz?
Xatırlayın və onların
mənasını izah et-
məyə çalışın.

**YADDAŞ
KARTI**

Xəbərdarlıq nişanlarına qarşı diqqətli olmaq lazımdır!
Bu sizin təhlükəsizliyiniz üçün vacibdir!



Bu işarələrin nə üçün qoyulduğunu müəyyən edin və onların mənasını tapın.

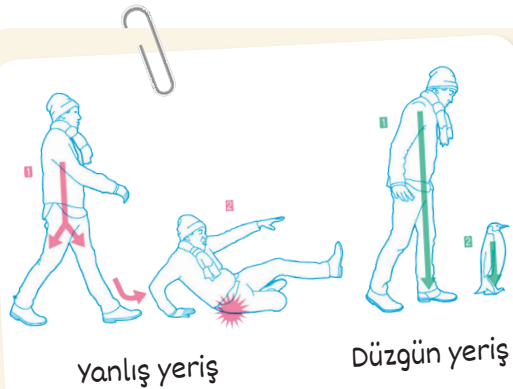


Xatırlayın: bu işarələrə harada rast gəlmisiniz və onların mənası nədir?



BİRLİKDƏ EDƏK

Yaxınlıqdakı parkda təhlükəli ola biləcək yerləri müəyyən edək və təhlükə işarəsi hazırlayaraq yerləşdirək.



Buzlu yolda yığılmamaq üçün tələsməmək, aşağıdakı şəkildə yerimək və əlləri mütləq cibdən çıxarmaq lazımdır.



İnsan həyatı üçün təhlükəli olan yerlər var. Özünüzü qorumaq üçün xəbərdarlıq nişanlarına diqqət yetirin.

TƏHLÜKƏLİ
AVADANLIQLAR

alət, avadanlıq,
təhlükə

Bəzi avadanlıqlardan
istifadə edərkən çox ehtiyatlı
olmaq lazımdır.



1. Şəkilərdə gördük-
ləriniz haqqında
danışın. 2. Sizcə, hansı
əşyalar və avadanlıqlar
təhlükə yarada bilər?



3. Təhlükələrin qarşısını
almaq üçün nə etmək
lazımdır? Nümunələrlə
fikrinizi əsaslandırın.

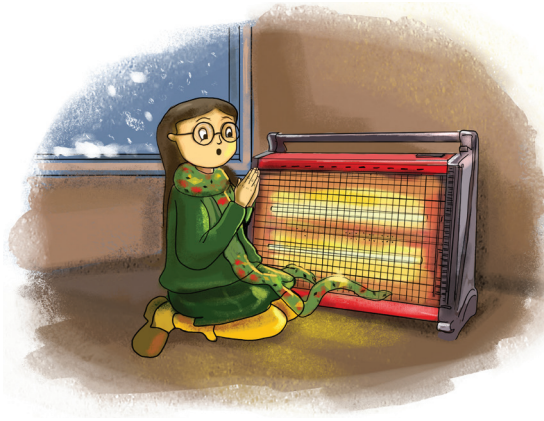
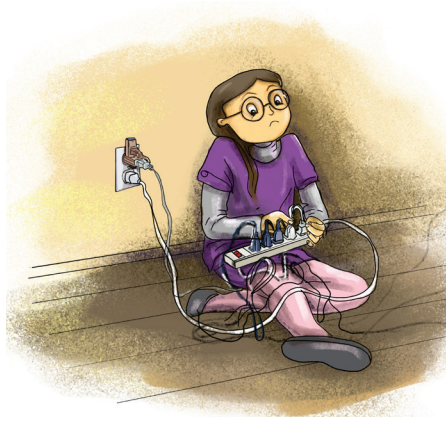
4. Dərman vasitələri
nə üçün təhlükəlidir?

**YADDAŞ
KARTI**

Qazla, elektriklə çalışan avadanlıqlarla ehtiyatsız
davrandıqda təhlükə yarana bilər.



Şekillərdə
gördüyünüzü
təsvir edin.
Uşaqlar nəyi
yanlış edirlər?



Evdə qaz qoxusu gəldiyi zaman, ilk növbədə, nə etmək
lazımdır?



BİRLİKDƏ EDƏK

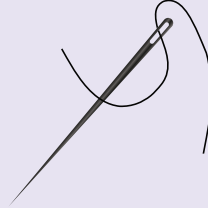
Birlikdə təhlükəsizlik qaydaları
tərtib edək.



Qayçının 3-4 min il
yaşı var. İlk qayçı
qoyun qırmaq üçün
nəzərdə tutulurdu.



Bu alətlərdən hansı və nə zaman sizin üçün təhlükə yarada bilər?



Təhlükəli avadanlıqların siyahısını tərtib edin və onlardan daha çox hansılarla yanlış davrandığınızı müəyyən edin.



Şəkilə gördüyünüz əlaqə nömrələrindən nə zaman istifadə edilir? Hansı şəkildə avadanlıqdan ehtiyatsız istifadəyə görə yaranan təhlükə təsvir edilib?

104



101



112



103

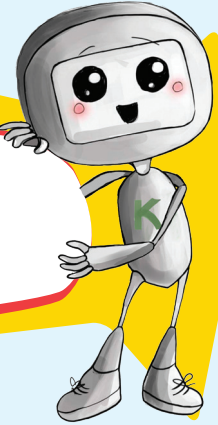


Qaz və elektrik avadanlıqları ilə, kəsici alətlərlə davranış qaydalarına əməl etmək lazımdır.

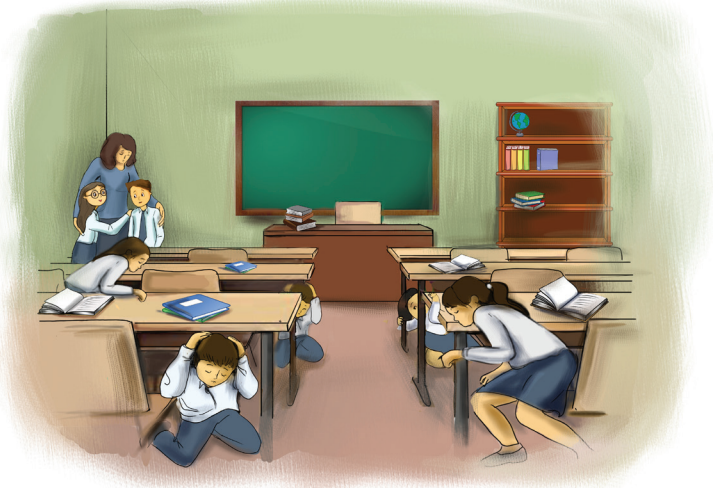
QƏZALARDAN
MÜDAFİƏ

texnogen qəza,
təbii fəlakət

İnsanların həyatında təbii
fəlakətlər və qəzalar baş verə
bilir.



1. Şəkildə gördükləriniz haqqında danışın. 2. Bu hadisələri necə adlandırmaq olar? 3. Hansı təbii fəlakətlər haqqında eşitmisiniz? 4. İnsanların məsuliyyətsizliyi səbəbindən yaranan hansı hadisələr haqqında məlumatınız var?



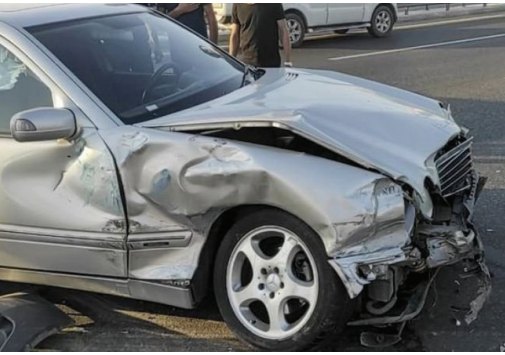
5. Sizcə, hansı hadisələr texnogen qəza adlandırılır? 6. Onların qarşısını almaq mümkündürmü? 7. Bunun üçün hansı qaydalara əməl edilməlidir?

**YADDAŞ
KARTI**

Diqqətli olduqda və müəyyən qaydalara əməl etdikdə bəzi qəzaların qarşısı alınabilir.



Şekillərdən hansında texnogen qəza baş verdiyi görünür? Nə üçün belə hesab edirsiniz?



Zəlzələ baş verdiyi zaman hansı qaydalara əməl edilməlidir?



Sizcə, qaz sızması və yanğın təhlükəsi hiss edən kimi nə etmək lazımdır?



Sualların cavablarını müəyyənləşdirin.

1. Mənzildə qaz sızması nəyə səbəb ola bilər?
2. Sürücünün sürət həddini aşması nəyə səbəb ola bilər?
3. Zəlzələlər nəyə səbəb ola bilər?
4. Bütün qəzalar nəyə səbəb ola bilər?

a. Binaların uçmasına

b. İnsan tələfatına

c. Avtomobilin aşmasına

d. Partlayışa



Bu tikinti sahə-sində qəzalardan qorunmaq üçün hansı işlər görü-lüb?



BİRLİKDƏ EDƏK

Yanğın baş verərsə, necə rəftar etməli olduğumuzu müəyyənləşdirək. Əməl edəcəyimiz əsas qayda hansıdır?



Dünyada baş verən texnogen qəzalardan biri də Çernobıl qəzasıdır. Bu qəzadan sonra şüalanma nəticəsində minlərlə insan ziyan çəkmiş, böyük ərazilər yararsız hala düşmüşdür.



Yanğın zamanı tüstüdən qorunmaq üçün istifadə edilən əsas vasitə hansıdır?



Təbii fəlakətlər və qəzalar nəticəsində təmkinli olmaqla, qaydalara əməl etməklə vəziyyətdən çıxmaq mümkündür.

Təhlil olunan ədəbiyyatın siyahısı

Azərbaycan dilində

1. Ayna Uşaq Ensiklopediyası, 2002
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası
3. Bunları bilmək istəyirəm. İllustrasiyalı intellektual ensiklopediya. Bakı, Turan evi, 2013.
4. Fövqəladə hadisələrin təsnifatı (məlumat kitabı). Bakı, 2001
5. Maqşud Qasimov. "Sağlam həyat tərzı uğrunda". Bakı, 2005
6. Mubariz Əmirov. İnsan və cəmiyyət.
7. N.Əkbərov. "Ailə və cəmiyyətdə əxlaq və davranış qaydaları". "Bərəkət" nəşriyyatı, 2010
8. N.Əkbərov. "Məktəbdə əxlaq və davranış qaydaları". "Bərəkət" nəşriyyatı, 2010
9. Əflatun Məcidov. Yol hərəkəti qaydaları. Ümumtəhsil məktəbləri müəllimləri üçün metodik vəsait. Bakı, 2001
10. "Özünə və başqalarına kömək etməyi bacar" (Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi), Bakı, 2004
11. Rəfiqə Əliyeva, Qara Mustafayev, Sevinc Hacıyeva. "Ümumi ekologiya". Bakı, 2004
12. S.C.Əliyev, H.M.Hacıyeva, N.C.Mikayılzadə. "Tibbi biliklərin əsasları". Bakı, 2004
13. Ş.Ə.Topçiyeva, R.T.Qəndilov, S.Ş.Tağıyeva, Ş.Ə.Qocayev, G.N.Hacıyeva, N.Ə.Məmmədova, A.T.Hacıyeva və b. "Həyati bacarıqlara əsaslanan təhsil". Çapaşoğlu, 2007
14. "Təhsil haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 2009
15. Həsənov M., Cəfərova N., Bəhmənova C. İbtidai sinif müəllimləri üçün kurikulumun məzmunu və həyata keçirilməsi yolları (metodik vəsait). Bakı, 2014.

Rus dilində

1. Плешаков А. А. Окружающий мир. Учебник. 2 класс. В 2 частях
2. Коробкин В.И., Передельский Л.В. Экология. Ростов н/Д: Феникс 2000
4. Компасито – пособие по обучению детей правам человека
5. Новиков Ю.В. Природа и человек. М.: Просвещение, 1991
6. Рольф Голлоб и Петер Крапф. Изучаем права детей
7. Рустамова Л.В. Сущность и значение интеграции предмета познание мира на уроки изобразительного искусства и музыки в начальных классах//Наука и Школа № 5. 2015, с. 195–198
8. Е.В.Соколова, Н.Н.Нянковская. Этикет для малышей. Ярославль. Академия развития. 2009
9. Рахматова А. Роль учителя и его качества. Центр развития учителей при европейско – азербайджанском сообществе, http://www.azteachers.az/sites/default/files/inline-files/Raxmatova_Antonina.pdf

İngilis dilində

1. İnternational Primary. Science 2. Srudent`s book. Vector/Maths& Science
2. Oxford International Primary Science 2. Cambridge International Examinations